

Nieuw voor Groningen: Afrikaanse Vink

Fringilla coelebs africana/spodiogenys

Dušan Brinkhuizen, Marnix Jonker & Arnold Heikamp

Van Afrikaanse Vink zijn in de provincie Groningen twee waarnemingen bekend. De eerste betrof een vermoedelijk vrouwtje dat op 30 april 1999 kortstondig werd waargenomen in de Eemshaven.

Tijdens deze waarneming werd een geluidsopname gemaakt van de roep. De tweede waarneming betrof een mannetje dat vanaf 28

november 2003 aanwezig was in Haren. De vogel dook regelmatig op in een tuin aan de Onnerweg en kon daar uitgebreid gedocumenteerd worden met behulp van foto's en video-opnamen. Beide waarnemingen worden in dit artikel besproken. Daarnaast wordt er aandacht geschonken aan de herkenning en het voorkomen van dit taxon.

30 april 1999

Tijdens Koninginnedag is het voor Groningse vogelaars gebruikelijk om de vrije tijd door te brengen op de telpost van het oostelijke Eemshaventerrein. Ook dit jaar was het redelijk druk op de dijk. In de ochtend waren twee kruisbekken *Loxia sp.* langsgevlogen in westelijke richting waarbij gedacht werd aan Grote Kruisbek *L. pytyopsittacus*. In de hoop dat deze vogels terug zouden keren en gezien het feit dat geluidsopnamen belangrijk zijn bij de determinatie in vlucht besloot Marnix Jonker om zijn minidiscspeler met microfoon startklaar te houden. De kruisbekken keerden helaas niet meer terug. Op een langstreckende Lachstern *Gelochelidon nilotica* na was het rustig met de vogeltrek.

Rond 11.50 uur werd een vogel gehoord die qua roep deed denken aan een Duinpieper *Anthus campestris*. Met deze leuke soort in ge-

Afrikaanse Vink 11 december 2003, Haren.

Arnoud van den Berg

dachten maakte Marnix Jonker een geluidsopname. Na enkele minuten zoeken werd de vogel gelokaliseerd in de singel voor de telpost. Het bleek echter om een vrouwtje Vink *Fringilla coelebs* te gaan. Al snel werd het duidelijk dat het om een afwijkend exemplaar ging. Naast de afwijkende roep had de vogel een opvallend grijze kleur en bovendien werd er een opvallende, groene rug waargenomen. De Vink verplaatste zich langzaam door de singel in gezelschap van twee Rietgorzen *Emberiza schoeniclus*. Na een paar minuten waren de vogels aan het eind van de singel gekomen en vlogen ze weg in westelijke richting. Verdere zoekacties leverden niets op. Langzaam kwam het besef dat de waargenomen groene mantel een kenmerk is dat goed past op Afrikaanse Vink *Fringilla coelebs africana/spodiogenys*.

Die avond werd er door Rik Winters en Rudy

Offereins een oproep geplaatst op EuroBirdNet waarin informatie werd gevraagd over Afrikaanse Vink en over de roep van dit taxon. Hierop werd gereageerd door Magnus Robb, een specialist op het gebied van vogelgeluiden. Hij vertelde dat Afrikaanse Vinken een musachtig geluid kunnen maken en dat deze tjielp-roep vergeleken met die van onze Europese Vinken opvallend anders is. Al snel werd de opname naar hem gestuurd zodat het geluid geanalyseerd kon worden met behulp van sonagrammen. De geluidsonname van de Eemshaven werd vergeleken met geluidsonnamen van Afrikaanse Vink uit Marokko. Op het gehoor kwamen de opnamen sterk overeen en ook de sonagrammen vertoonden grote gelijkenis met elkaar. Sonagrammen van gewone Vink bleken daarentegen te verschillen van het sonagram van de opname uit de Eemshaven (cf. afbeelding 1, 2 en 3). Ondanks de korte waarnemingsduur wijst alles erop dat de vogel een Afrikaanse Vink betrof, waarbij de geluidsonname een beslissende rol speelt in de determinatie.

8 december 2003

Zoals te doen gebruikelijk op werkdagen verliet Arnold Heikamp op maandag tegen 12.00 uur zijn werkplek om de hond uit te laten en de middagboterham naar binnen te schuiven. Toen hij tegen 13.00 uur al kauwend een blik uit het raam wierp om te controleren of er nog wat te beleven viel op de voerplaats in zijn tuin aan de Onnerweg 51 te Haren, zag hij een groepje Groenlingen *Chloris chloris* en wat Vinken scharrelen. Het was niet alleen het fraaie zonlicht dat hem de kijker van de tafel deed grissen, want tussen de Vinken hield zich een afwijkend exemplaar op. Eenmaal in de kijker gevangen bleek het inderdaad een nogal apart model te zijn. Helaas liet de vogel zich slechts kort bekijken. Na een aantal seconden verdween hij vliegend uit het zicht. De volgende kenmerken werden waargenomen: de kop van de vogel was egaal grijs met erg opvallende witte vlekjes boven de ogen, borst en buik waren zeer lichtroze en de mantel was groen. Boven de lichtgekleurde snavel bevond zich een zwart voorhoofd. Een pootring werd niet waargenomen maar absolute zeker-

heid daaromtrent bestond op dat moment nog niet. Dat het geen gewone Vink was stond daarentegen wel degelijk vast.

Een blik in de ANWB *Vogelgids van Europa* deed AH uitkomen bij de Afrikaanse Vink. De vogel was dus redelijk ver van huis en de gedachten gingen dan ook in eerste instantie uit naar een ontsnapt exemplaar. 's Avonds zette AH de waarneming op de site van Avifauna Groningen. 'Maar eens kijken wat voor reacties erop komen', was de gedachte nadat de melding geplaatst was. Welnu, reacties bleven niet uit. Reeds de volgende dag ontwaarde AH bij zijn huis een stuk of vijf vogelaars waarvan hij er drie probleemloos op naam wist te brengen: Dušan Brinkhuizen, Huub Lanter en Martin Olthoff. De vink in kwestie werd door DB kort waargenomen maar helaas daarna die dag niet meer.

De volgende dagen brachten meer geluk, althans voor mensen met een beetje geduld. De vink bleek zich inmiddels voornamelijk op te houden op en rond de oprit naast Onnerweg 59, alwaar de bewoners de vogels rijkelijk voorzagen van strooivoer. Vele vogelaars uit alle windstreken bezochten Haren en de meesten kregen de vink uiteindelijk ook wel te zien. Een en ander leidde herhaaldelijk tot de bekende drukke telescooptaferelen voor de deur van het betreffende huis. Je moet het als bewoner maar leuk vinden, al dat loerende volk voor de deur. De bewoners, de heer en mevrouw Beks, vonden het allemaal heel interessant en verleenden waar mogelijk alle medewerking, een houding die niet alleen waardering en dank verdient maar die ook bijna automatisch leidt tot gedisciplineerd gedrag van vogelaars.

Later bleek dat de vink al op 28 november door een bewoner van de nabijgelegen Berkenlaan in zijn tuin gefotografeerd was. De vogel was dus al langer aanwezig in de buurt dan tot op dat moment bekend was. Hoeveel langer zal altijd een raadsel blijven. Wat wel vaststaat is dat de vink voor het laatst werd gezien door Guido Meeuwissen, op 6 januari 2004, op de vaste plek op Onnerweg 59. Ondanks regelmatig zoeken is de vogel sindsdien niet meer waargenomen. Uiteraard barstte de discussie over de juiste

determinatie van de vink vrijwel direct na de eerste melding los. In het tijdsbestek van enkele dagen veranderde de vink een aantal malen van geslacht maar uiteindelijk werd er, na bestudering van de ter plaatse gemaakte foto's en de nodige literatuur, en na internationaal e-mailverkeer, toch consensus bereikt: de Harense vink was een *Fringilla coelebs africana* en wel een exemplaar van het mannelijk geslacht.

Beschrijving

De beschrijving van de eerste vogel is gemaakt aan de hand van veldnotities van Harm Jan Wight en Rik Winters (Koops 1999). Van de tweede vogel, die langdurig werd waargenomen, volgt een uitgebreidere beschrijving. Deze is gebaseerd op veldwaarnemingen, foto's van Arnoud B. van den Berg en video-opnamen van Leo Boon.

Eemshaven

Typisch vrouwtje Vink: opvallende witte vleugelstrepen, vleeskleurige poten. Grijs verenkleed, lichter dan bij Vink. Stuit lichtgroen. Mantel/rug groen.

Haren

Waarnemingsomstandigheden

Waargenomen vanaf 28 november 2003 tot en met 6 januari 2004. Gezien met donker weer (bewolkt en regen) en met zonnig weer. Vaak foeragerend op grond of rustend samen met andere Vinken in een boom. Op 10 meter afstand prima te bekijken met telescoop. Vanachter raam tot op 2 meter waar te nemen. Vaak direct te vergelijken met omringende Vinken.

Grootte & Bouw

Formaat en bouw als van Vink met ondiep gevorkte staart en vrij stevige vinkensnavel.

Kop

Grijsblauwe kop. Twee onopvallende donkere lengtebanen over kop. Kop begrensd met groene mantel. Opvallende witte oogring. Oogring onderbroken voor en achter oog en daarmee bestaand uit twee delen. Zwarte teugel en voorhoofd. Witte keel met rossige tint overlo-

pend in borst. Vage groenige zweem op oor-streek.

Bovendelen

Groene mantel, rug en stuit. Grijsblauwe schouderveren.

Onderdelen

Borst, buik en flanken wit met een rossige tint. Onderstaartdekveren en anaalstreek wit.

Vleugel

Vleugel vergelijkbaar met die van Vink. Witte vleugelstreek met gele gloed. Lichte, gele randen aan zwarte handpennen, armpennen en tertials.

Staart

Grijszwart met witte buitenste staartpennen. Opvallende witte stip op uiteinde van linkerstaartpen.

Naakte delen

Oog donker. Snavel licht en roze van kleur. Snavelpunt donker. Poten opvallend vleeskleurig roze gekleurd.

Gedrag

Samen met Vinken en Groenlingen op voederplaats op grond foeragerend en pauzerend in twee bomen naast voederplaats. Vaak lange tijd uit beeld en waarschijnlijk andere voederplaatsen bezoekend. Alert en even schuw als gewone Vinken.

Determinatie

Er zijn duidelijke verschillen in kleeckenmerken tussen Afrikaanse Vink en Vink. Het herkennen van een Afrikaanse Vink in het veld is vanwege deze opvallende verschillen vrij makkelijk. Opvallende morfologische verschillen met Vink zijn de uniform blauwgrijze kop, zwarte voorhoofdband en teugel, opvallende, onderbroken witte oogring, lichte snavel, groene mantel, blauwgrijze schouderveren en deels rozegetinte lichte onderdelen. De kenmerken die de Harense vogel vertoonde duiden alle op Afrikaanse Vink. De vogel was in winterkleed en kwam daardoor grijzig over. De kenmerken die bij de vogel van de Eemshaven werden waargenomen, zoals de

Afrikaanse Vink, 11 december 2003, Haren.

Arnoud van den Berg

groene mantel en lichte onderdelen, duiden ook op Afrikaanse Vink.

De Afrikaanse Vink kent twee ondersoorten, namelijk *F. c. africana* en *F. c. spodiogenys*. Deze twee ondersoorten lijken morfologisch gezien sterk op elkaar. Er bestaat een aantal opvallende verschillen. Zo is de blauwgrijze kop van *africana* donkerder gekleurd dan bij *spodiogenys* en de onderdelen van *africana* zijn minder bleek en warmer roze dan bij *spodiogenys* (Cramp & Perrins 1994). De mantelkleur is intenser groen bij *africana* en loopt door tot over de stuit terwijl bij *spodiogenys* de stuit meer grijsblauw van kleur is. *Spodiogenys* is iets groter en heeft bredere witte vleugelstrepen met meer wit aan de randen van de armpennen en tertials (Glutz von Blotzheim & Bauer 1997, Clement et al 1993).

De hoeveelheid wit op de vleugel van de Harense vogel, vooral op de tertials, was vermoedelijk te gering voor *spodiogenys*. Het verenkleed van de vogel wees op een adult vanwege de ronde toppen van de staartpennen en het ontbreken van ruicontrast op de vleugeldekveren. Het was een mannetje aangezien de kop te grijs, de mantel te groen en de onderdelen te roze waren voor een vrouwtje. De donkere banen in de nek duiden op een vogel in winterkleed en vormen een kenmerk dat gewone Vinken ook vertonen. De vogel had een witte stip op het uiteinde van een linkerstaartpen. Door sommigen werd gedacht dat dit een indicatie kon zijn dat de vink uit gevangenschap afkomstig was. Om direct te denken aan een escape vanwege deze stip is onjuist. Er zijn vele voorbeelden van wilde

zangvogels met afwijkende witte vlekken in het verenkleed. Daarnaast hebben Afrikaanse Vinken volgens Cramp & Perrins (1994) meer wit in de staart dan Europese Vink.

De roep van de vogel uit de Eemshaven is bij gewone Vinken onbekend. De opname uit de Eemshaven is vergeleken met roepjes van Vinken uit onder meer Mallorca, Nederland, Schotland, Siberië en Turkije en ook met vinken uit de *canariensis*-groep van Atlantische eiland-taxa (opnames van de Azoren, Madeira en El Hierro, La Palma en Tenerife). De opname van de Eemshavenvogel komt alleen overeen met opnames van Afrikaanse Vink. De sonagrammen zijn nagenoeg identiek en rechtvaardigen de conclusie dat het hier om een Afrikaanse Vink ging. Momenteel is er weinig bekend over de roep van *spodiogenys* en daarmee is de exacte ondersoortbepaling van de Eemshavenvogel nog niet mogelijk. Aangezien de vogel grijs overkwam en niet opvallend gekleurd was, ging het waarschijnlijk om een vrouwtje. De waargenomen groene stuit wijst mogelijk op de ondersoort *africana* (Clement et al 1993).

Geografische variatie

De Vink kent vele ondersoorten en deze worden geplaatst in drie fenotypische groepen die in verenkleed en geluid duidelijk van elkaar verschillen. De *coelebs*-groep bestaat uit tien ondersoorten in Europa en het Midden-Oosten, de *canariensis*-groep uit zes ondersoorten op de Azoren, Canarische Eilanden en Madeira en de *spodiogenys*-groep uit twee ondersoorten in Noord-Afrika. Tot op heden

worden de groepen als één enkele soort beschouwd maar het is waarschijnlijk beter om elke groep tot een aparte soort te rekenen zodat er dan samen met Keep *Fringilla montifringilla* en Blauwe Vink *Fringilla teydea* vijf *Fringilla*-soorten zijn (Cramp & Perrins 1994).

Verspreiding

Beide ondersoorten van Afrikaanse Vink hebben hun verspreidingsgebied in Noord-Afrika. *Africana* komt voor in Marokko, Algerije en Noordwest-Tunesië. *Spodiogenys* broedt in Oost- en Centraal-Tunesië en in Noordwest-Libië. Beide ondersoorten zijn hoofdzakelijk standvogels maar kunnen in de wintermaanden kleine afstanden naar het zuiden afleggen (Cramp & Perrins 1994).

Overige gevallen in Europa

Er zijn minstens 20 waarnemingen bekend van Afrikaanse Vink in Europa (tabel 1 en cf. Oreeel 1994). Uit het waarnemingenpatroon is een aantal interessante gegevens te halen. Het meest opvallend is dat de overgrote meerderheid van de waarnemingen gedaan werd in het voorjaar, in de maand april, waarbij het lijkt dat het afdwalen van deze soort seizoensgebonden is en bovendien samenvalt met de voorjaarsstrek van de Europese Vinken (grafiek 1). Overwinterende Vinken uit West-Europa bereiken regelmatig Noord-Afrika en de voorjaarsstrek van Vink bij de Straat van Gibraltar heeft een piek in de eerste helft van maart tot begin april (Cramp & Perrins 1994). In recente jaren zijn er kleine groepjes Afrikaanse Vinken (*africana*) waargenomen die over de Straat van Gibraltar Europa introkken (Cramp & Perrins 1994). Deze gegevens versterken de gedachte dat Afrikaanse Vink op eigen kracht Noordwest-Europa kan bereiken en dus in Nederland als dwaalgast kan belanden. Naast de voorjaarswaarnemingen is er ook een aantal winterwaarnemingen van Afrikaanse Vink in Europa. Het lijkt daarom aannemelijk dat een afgedwaalde Afrikaanse Vink zich ook in de rest van het jaar bij zijn Europese soortgenoten aansluit.

Opvallend is dat de meeste Europese waarnemingen recent plaatsvonden. Een mogelijke verklaring is het toegenomen aantal vogelaars

en de toegenomen kennis over veldherkenning van dit taxon. Daarnaast kan het zijn dat *africana* de laatste jaren vaker afdwaalt naar het noorden dan daarvoor het geval was. Vreemd genoeg zijn er nauwelijks waarnemingen bekend uit Zuid-Europa terwijl de broedgebieden van Afrikaanse Vink daar minder ver vanaf gelegen zijn. Dit kan te maken hebben met het voorkomen van waarnemers. In Zuid- en Oost-Europa is het aantal waarnemers zeer gering in vergelijking met Noordwest-Europa (Gilroy & Lees 2003). Hoewel het niet is uit te sluiten is er geen reden om te denken aan ontsnapte kooivogels aangezien Afrikaanse Vinken vrijwel niet in gevangenschap worden aangetroffen. Het opvallende seizoenspatroon van de waarnemingen ondersteunt deze visie. Bovendien bleken alle waargenomen vogels in Europa ongeringd.

Voorzover bekend is geen van de waarnemingen in Noordwest-Europa aanvaard door de zeldzaamhedencommissies van de betreffende landen. Dit komt voornamelijk omdat er onduidelijkheden zijn over de mogelijke variatie bij Europese Vinken. Ook kan het zijn dat in sommige gevallen de waarnemingen niet serieus genomen worden en dat er weinig aandacht gegeven wordt aan deze ondersoort als dwaalgast in Europa. In Engeland zijn, naast de vogel van Essex in 1994, vijf andere meldingen van Afrikaanse Vink (niet opgenomen in de tabel) niet aanvaard door de British Birds Rarities Committee (BBRC). Al deze vogels vertoonden kenmerken in het verenkleed die nog niet eerder bij Afrikaanse Vinken uit Noord-Afrika waren vastgesteld, zoals een grijzig was over de borst, bleke kleurloze onderdelen of onderdelen die ietwat verkeerd gekleurd waren, zoals een roze was over de oorstreek en een donkere groenbruine mantelkleur (Bradshaw 2004).

Er zijn in Nederland vier waarnemingen bekend van Afrikaanse Vink. De vogel van de Eemshaven was de eerste. De tweede werd gezien op 4 en 5 april 2003 op de Maasvlakte, Zuid-Holland (van Dijk 2003). Deze vogel was een mannetje in zomerkleed en werd door velen gezien en gefotografeerd. De derde werd waargenomen op 14 april 2003 bij de Grote Praambult in de Oostvaardersplassen,

Flevoland (Oreel 2004). Deze vogel werd slechts gezien door één waarnemer die een schets van de vogel, een mannetje in zomerkleed, gemaakt heeft. De vogel van Haren betreft de vierde en de eerste winterwaarneming voor Nederland.

Indien aanvaard door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) betreft dit een nieuw taxon voor Nederland en daarmee ook voor de provincie Groningen. Gezien de recente toename van dit taxon in Noordwest-Europa kan het geen kwaad om, vooral in het voorjaar, groepjes Vinken af te zoeken!

Dankwoord

We willen graag de volgende personen bedanken voor hun hulp bij de totstandkoming van dit artikel: Bert de Bruin, Magnus Robb en Arnoud van den Berg voor het kritisch door-nemen van het manuscript en voor het beschikbaar stellen van de sonagrammen en foto's. Dick en Greet Beks worden bedankt voor hun bijzondere gastvrijheid.

Literatuur

Bradshaw, C. (2004, 20 mei) 'Assessment of African Chaffinch claims in Britain.

British Birds Rarities Committee: Press release.'

Beschikbaar:

<http://dSPACE.dial.pipex.com/town/terrace/yrr86/press/achaffinch.htm>

Clement, P. Harris, A & Davis, J. (1993) *Finches & Sparrows*. Londen.

Cramp, S. & Perrins, C. M. (red.) (1994) *The Birds of the Western Palearctic* 8. Oxford.

van Dijk, M. (2003) DB Actueel: 'Afrikaanse Vink op Maasvlakte.' *Dutch Birding* 25: 202-203.

Gilroy, J.J. & Lees, C.A. (2003) 'Vagrancy theories: are autumn vagrants really reverse migrants?' *British Birds* 96: 427-438.

Glutz von Blotzheim, U.N. & Bauer, K.M. (1997) *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* 14. Passeriformes (Teil 5). Wiesbaden.

Koops, E. (1999) 'Waarschijnlijke Afrikaanse Vink in Eemshaven.' *Taxon* 2-3: 23-24.

Oreel, G.J. (2004) 'Origin of presumed African Chaffinch on Maasvlakte in April 2003.' *Dutch Birding* 26: 46-47.

Dušan Brinkhuizen, Koninginnelaan 18a,
9717 BT Groningen

D.M.Brinkhuizen@student.rug.nl

Marnix Jonker, Hooftlaan 59, 9752 GC Haren
marnixjonker@hotmail.com

Arnold Heikamp, Onnerweg 51, 9751 VB Haren
a.heikamp@planet.nl

Tabel 1: Meldingen van Afrikaanse Vink in Europa. Een deel van de gegevens is overgenomen uit Dutch Birding (Oreel 2004). Resterende gegevens zijn afkomstig van het internet.

Noorwegen (2)

- 13 april 1998, Jomfruland, Kragerø, Telemark
- 12 april 2002, Ulvilla, Verdal, Nord-Trøndelag

Zweden (8)

- 9 mei 1997, Fjälkvarn, Lit, Östersund, Jämtland.
- 5 april 1998, Gällstad, Västergötland.
- 5 april 1998, Sjösgård, Nyköping, Södermanland.
- 11 april 2001, Trädgården, Ottenby, Öland.
- 14 oktober 2001, Morups Tånge, Falkenberg, Halland.
- 9 april 2003 tot 5 mei 2003, Stegelviken, Storfors, Värmland.
- 20 maart 2004, Bessinge, Skåne.
- 24 april 2004, Apalby, Västerås-Västmanland.

Finland (1)

- 28 tot 30 april 1998, Pudasjarvi, Sarajarvi.

Nederland (4)

- 30 april 1999, Eemshaven, Groningen.
- 4 en 5 april 2003, Maasvlakte, Zuid-Holland.
- 14 april 2003, Grote Praambult, Oostvaardersplassen, Flevoland.
- 28 november 2003 tot 6 januari 2004, Haren, Groningen.

Frankrijk (1)

- 19 april 2003, Mijoux, Col de la Faucille, Ain, Haut-Jura.

NB: Er is ook een waarneming uit 1860.

Zwitserland (1)

- 31 januari 2004, Romanel sur Lausanne.

Engeland (1)

- 9 tot 25 april 1994, en 2 tot 21 januari 1995, Fingringhoe, Wick, Essex.

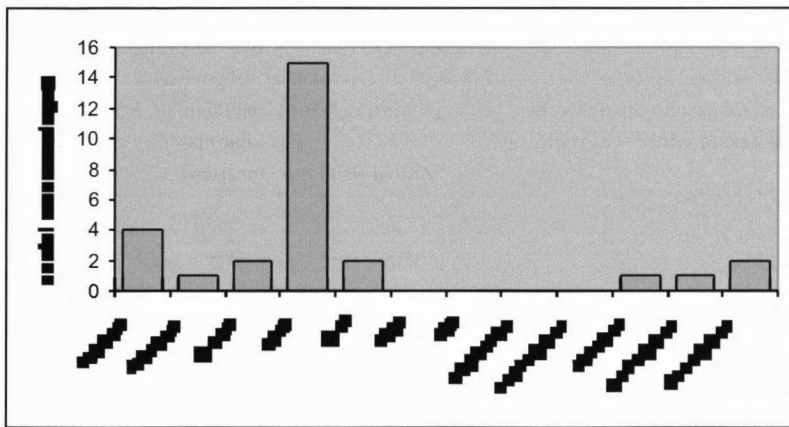
Ierland (1)

- eind december 2002 tot 7 april 2003, Sligo.

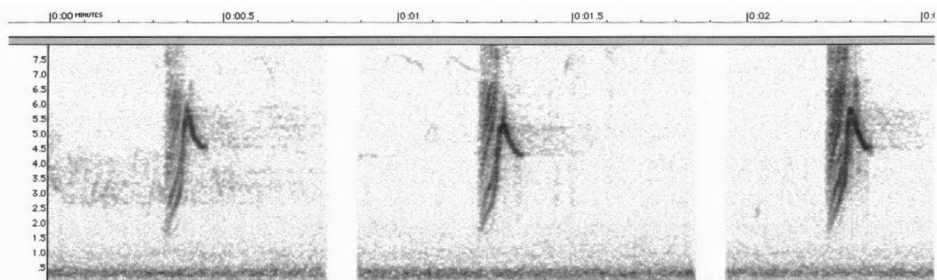
Spanje (1)

- 9 april 2004, Gibraltar, Jew's Gate.

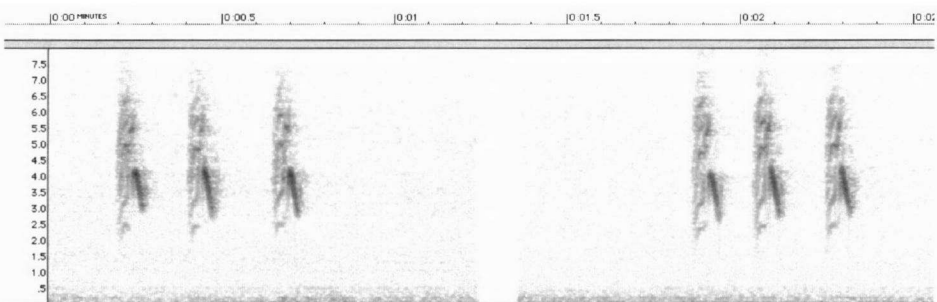

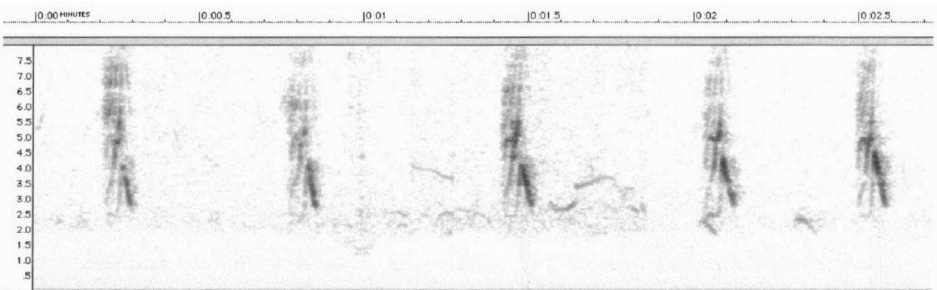
Grafiek 1:
 Gevallen van
 Afrikaanse Vink
 in Europa.
 Waarnemingen
 verspreid over het
 jaar (n=20)

Figuur 1: Sonagram van een Europese Vink *F. c. gengleri*. Roep. Opgenomen in Loch Baa, Highlands, Schotland op 24 februari 1999 door Magnus Robb.

Figuur 2: Sonagram van Afrikaanse Vink *F. c. africana*. Roep. Opgenomen in Agadir Oued Massa, Sidi Rabbat, Marokko in april 1997 door Arnaud B. van den Berg.

Figuur 3: Sonagram van Afrikaanse Vink *F. c. africana/spodiogenys*. Roep. Opgenomen op de Eemshaven, Groningen, Nederland op 30 april 1999 door Marnix Jonker.

